

ÁLLAMKÖZI KAPCSOLATOK

Szerkesztette
Fejes Zsuzsanna és Szalai Anikó

Iurisperitus Kiadó
Szeged, 2019

Szerzők

© <i>Blutman László</i>	4. fejezet
© <i>Erdős André</i>	Kitekintés
© <i>Fejes Zsuzsanna</i>	3. fejezet
© <i>Hárs András</i>	7. fejezet
© <i>Juhász Krisztina</i>	1. fejezet
© <i>Karsai Krisztina</i>	13. fejezet
© <i>Kertészné Váradi Szilvia</i>	10. fejezet
© <i>Mezei Péter</i>	14. fejezet
© <i>Nagy Csongor István</i>	12. fejezet
© <i>Szalai Anikó</i>	2., 5., 6., 11. fejezet
© <i>Sziebig Orsolya Johanna</i>	9. fejezet
© <i>Víg Zoltán</i>	8. fejezet

Szakmai lektor
Bodnár László

A kötet az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés
színtvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

Műszaki szerkesztő:
Kovács Ildikó

Felelős kiadó:
Balogh Elemér dékán, a Pólay Elemér Alapítvány kuratóriumának elnöke
Készült az Innovariant Kft.-ben
Felelős vezető: Drágán György
ISSN 12062-3984
ISBN 978-615-5411-77-9

TARTALOM

Rövidítések jegyzéke	10
Előszó	13
Kitekintés (Erdős André)	15
1. fejezet. A nemzetközi viszonyok és nemzetközi politika elméletei (Juhász Krisztina)	27
1.1. A nemzetközi viszonyok tradicionális elméletei	27
1.1.1. A nemzetközi politikaelmélet liberális �r�nyzata	27
1.1.2. A nemzetközi viszonyok realista megközelítései	30
1.1.3. A neoliberális institucionalizmus alapvetései	33
1.2. A nemzetközi viszonyok alternatív, kritikai elméletei	34
1.2.1. A nemzetközi politikaelmélet (szociál)konstruktivist� �r�nyzata	34
1.2.2. A nemzetközi viszonyok radikális elméletei: a marxizmus és neomarxizmus, a világrendszer-, és a világtársadalom-elmélet	35
1.2.3. A nemzetközi politikaelmélet feminista �r�nyzata	36
2. fejezet. Az �llamk�zi kapcsolatok és nemzetközi viszonyok története (Szalai Anikó)	41
2.1. A kapcsolatok kezdetei, ókori gyökerei	41
2.2. A k�zepkor államközi kapcsolatok – a Római Birodalom felbomlásától a harmincéves háborúig	42
2.3. A vesztfáliai b�keszerz�d�st�l a b�csi kongresszusig	47
2.4. A 19. század eseményei és az első világháborúhoz vezető �t	50
2.5. A 20. század „30 éves háborúja” – 1914-t�l 1945-ig	54
2.6. A hidegháború	56
2.7. 1990-t�l napjainkig	57
3. fejezet. Az �llam, mint a nemzetközi együttműködés szereplője. A globalizáció és az állam megváltozott szerepe a nemzetközi viszonyokban (Fejes Zsuzsanna)	61
3.1. Az �llam közjogi fogalmának ismérvei	61
3.1.1. Az �llamter�let	62
3.1.2. Az �llam népessége	63
3.1.3. Szuverenitás és állami főhatalom	65
3.1.3.1. Az államhatalom természete és forrásai	66
3.1.3.2. A hatalom gyakorlása – az állami funkciók	66
3.2. A globalizáció és az állam megváltozott szerepe a nemzetközi viszonyokban	67
3.2.1. A globalizáció értelmezési lehetőségei	68
3.2.2. A globalizáció hatásai az államiságra – elméleti megközelítések	68
3.2.3. Az �llam megváltozott feladatai a globális világrendben	70
3.3. �llam, globalizáció és európaizáció – az �r�nyit�si struktúra megváltozása	73
3.4. �sszegz�s	76
4. fejezet. Szuverenitás, szupranacionalitás, szubszidiaritás (Blutman László)	79
4.1. A szuverenitás elméleti gyökerei	79

4.2. A szuverenitás természete, jellemzői	81
4.2.1. A szuverenitás területi korlátja	81
4.2.2. A szuverenitás két iránya	81
4.2.3. A szuverenitás osztható vagy oszthatatlan?	81
4.2.4. A szuverenitás korlátozhatósága	82
4.2.5. A szuverenitás alanya és a szuverenitás gyakorlója	83
4.2.6. A szuverenitás és az állam – a vesztfáliai rendszer	84
4.2.7. Van-e a szuverenitásnak „mértéke”, vannak-e fokozatai?	85
4.2.8. A szuverenitás és a nemzetközi jog – az államok szuverén egyenlősége	86
4.3. A szuverén állammal szembeni kihívások	87
4.3.1. A szuverenitás és globalizáció	87
4.3.2. A szuverén államok és a nemzetközi szervezetek	88
4.3.3. Szupranacionalitás és szubszidiaritás	88
5. fejezet. A nemzetközi szervezet mint a nemzetközi együttműködés szereplője (Szalai Anikó) . . .	91
5.1. A nemzetközi szervezetek létrejöttének története	91
5.2. A nemzetközi szervezet fogalma	92
5.3. A nemzetközi szervezetek csoportosítása	93
5.4. A nemzetközi szervezetek belső működésének jellemző	94
5.5. A nemzetközi szervezetek jelentősége a nemzetközi kapcsolatokban	95
6. fejezet. A nemzetközi együttműködés további szereplői (Szalai Anikó)	99
6.1. A nem kormányközi nemzetközi szervezetek	99
6.1.1. A nem kormányközi nemzetközi szervezet fogalma	99
6.1.2. A nemzetközi NGO-k tevékenységi területei	100
6.1.3. A nem kormányközi nemzetközi szervezetek együttműködése kormányközi nemzetközi szervezetekkel	102
6.2. Az egyén a nemzetközi jogban és államközi kapcsolatokban	103
6.2.1. Az egyén, mint nemzetközi jogalany	103
6.2.2. Az egyén szerepe a nemzetközi kapcsolatokban	104
6.2.3. A gazdasági társaságok szerepe a nemzetközi kapcsolatokban	105
7. fejezet. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (Hárs András)	111
7.1. Az ENSZ-ről általában	111
7.1.1. Az ENSZ létrehozásának folyamata	111
7.1.2. Az ENSZ Alapokmány különleges státusza	113
7.1.3. Az ENSZ mint nemzetközi szervezet jogalanyiséga	113
7.1.4. Az ENSZ rövid története 1945-től	114
7.2. Célok, alapelvek, tagság, főszervek	116
7.2.1. Az ENSZ céljai	116
7.2.2. Alapelvek	117
7.2.3. Tagság	118
7.2.4. Az ENSZ főszerveiről röviden	120
7.3. Biztonsági Tanács	121
7.3.1. Összetétel	121
7.3.2. A Biztonsági Tanács feladatai és határozatai	122
7.3.3. Szavazás a Biztonsági Tanácsban	124

7.3.4. Exkurzus: Békefenntartás	125
7.4. Közgyűlés	127
7.4.1. Külső hatáskörök	128
7.4.2. Belső hatáskörök	128
7.4.3. A Közgyűlés határozatai	128
7.5. Nemzetközi Bíróság	129
7.5.1. A Nemzetközi Bíróság bírái	129
7.5.2. A Nemzetközi Bíróság eljárása	130
7.6. Az ENSZ egyéb főszervei	131
7.6.1. Titkárság, Főtitkár	131
7.6.2. Gazdasági és Szociális Tanács	131
7.6.3. Gyámügyi Tanács	132
7.7. Szakosított intézmények és kapcsolt szervek	132
7.7.1. A szakosított intézmények általános ismérvei	133
7.7.2. Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO – International Labour Organization)	133
7.7.3. Az Egyesült Nemzetek Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO – Food and Agricultural Organization)	134
7.7.4. Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)	134
7.7.5. Egészségügyi Világszervezet (WHO – World Health Organization)	135
8. fejezet. Gazdasági és pénzügyi nemzetközi szervezetek (Víg Zoltán)	141
8.1. Szakosodott nemzetközi gazdasági szervezetek	141
8.1.1. Nemzetközi Valutaalap	141
8.1.2. Világbank Csoport	143
8.1.3. Kereskedelmi Világszervezet	147
8.1.4. Kőolaj-exportáló Országok Szervezete	152
8.2. Gazdasági Együtműködési és Fejlesztési Szervezet	153
8.3. Regionális gazdasági integrációk	154
8.3.1. EU-Kanada átfogó gazdasági és kereskedelmi megállapodás	155
8.3.2. Európai Szabadkereskedelmi Társulás	156
8.3.3. Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény	157
8.3.4. Karib-tengeri Közösség	158
8.3.5. Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége	158
9. fejezet. Európai nemzetközi szervezetek (Európa Tanács, EBESZ) és európai regionális együttműködések (V4, Északi Tanács) (Sziebig Orsolya Johanna)	161
9.1. Európai nemzetközi szervezetek	161
9.1.1. Az Európa Tanács	161
9.1.2. Európai Biztonsági és Együtműködési Szervezet	169
9.2. Európai regionális együttműködések	175
9.2.1. Visegrádi Együtműködés (V4)	176
9.2.2. Északi Tanács (Nordic Council, NC)	179
10. fejezet. Az Európai Unió szerepe az államközi kapcsolatokban (Kertész Váradi Szilvia)	183
10.1. Az európai egység gondolat története	183
10.1.1. A kezdetek	183

10.1.2. Egység gondolat az 1920-as években, Kalergi és a Páneurópai Unió	184
10.1.3. Az európai integráció létrejöttének közvetlen előzményei	185
10.1.4. Churchill – az európai integráció alapító atyáinak egyike	187
10.2. Az Európai Szén-és Acélközösség létrehozása	188
10.3. Az Európai Gazdasági Közösség és az Európai Atomenergia Közösség létrejötte.	190
10.4. Az első bővítéstől az Egységes Európai Okmányig	192
10.5. Út az Európai Unióig	193
10.6. A negyedik bővítéstől az Amszterdami Szerződésig.	195
10.7. A Nizzai Szerződéstől az ötödik bővítésig	196
10.8. A Lisszaboni Szerződéstől napjainkig.	197
10.9. Az Európai Unió intézményrendszere.	199
10.9.1. Az Európai Tanács.	199
10.9.2. Az Európai Unió Tanácsa (Tanács).	200
10.9.3. Az Európai Bizottság.	201
10.9.4. Az Európai Parlament	201
10.9.5. Az Európai Unió Bírósága.	202
10.9.6. Számvevőszék	202
10.9.7. Európai Központi Bank.	202
10.10. Az Európai Unió napjainkban.	203
11. fejezet. A kétoldalú államközi kapcsolatok intézményi háttere és tipikus megjelenési formái (Szalai Anikó)	205
11.1. A kétoldalú kapcsolatok intézményi háttere	205
11.2. A kétoldalú kapcsolatok tipikus területei	209
12. fejezet. Nemzetközi együttműködés a gazdasági kapcsolatok területén (Nagy Csongor István)	213
12.1. Bevezetés.	213
12.2. A világkereskedelem átfogó liberalizálása	214
12.3. Újgenerációs szabadkereskedelmi egyezmények	218
12.3.1. Szabad kereskedelem, nemzeti érdek és nemzetközi kormányzás	219
12.3.2. Értékstandardok.	221
12.3.3. Beruházás-védelem: anyagi jogi standardok és eljárási mechanizmusok.	222
12.3.4. Szabványok és szabályozói együttműködés	223
12.3.5. Szabályozói szuverenitás és protekcionizmus.	223
13. fejezet. Nemzetközi együttműködés a büntetőjog területén (Karsai Krisztina)	227
13.1. Bevezetés.	227
13.2. A büntetőjog jellemzői és nemzeti mivolta	227
13.3. Nemzetközi bűncselekmények és az elkövetők felelősségre vonása	229
13.4. Bűnügyi együttműködés államok között.	231
13.5. Az Európai Unió regionális vívmányai.	235
13.5.1. Az európai elfogatóparancs	236
13.5.2. Egy bűncselekmény egy elítélés?	236
13.5.3. Európai Ügyészségi Hivatal	237
13.5.4. Európai Rendőrségi Hivatal	237

14. fejezet. Nemzetközi együttműködés a szellemi tulajdonjog védelem területén (Mezei Péter) .	239
14.1. A szellemi tulajdonvédelem nemzetközi fejlődése	239
14.2. BIRPI, WIPO és ENSZ – a szellemi tulajdonvédelem kulturális oldala	241
14.3. A WTO – a szellemi tulajdonvédelem kereskedelmi oldala	244
14.4. Európa és az Európai Unió regionális szellemi tulajdonvédelmi rendszerei	246
14.5. Jövőkép	248
Felhasznált irodalom.	253

13. FEJEZET

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS A BÜNTETŐJOG TERÜLETÉN

13.1. BEVEZETÉS

A büntetőjogi felelősségre vonás az állam monopóliuma, jog és kötelezettség is egyben. Joga van az államnak az ún. büntetőhatalmat gyakorolnia az állampolgárokkal, azaz az individuumokkal szemben és kényszerrel érvényesítheti e hatalmát a törvényeknek megfelelően – amit az állampolgárnak el kell tűrni. Kötelezettség pedig annak okán, hogy a jogrend, azaz a társadalmi együttélés szabályai megsértése esetén elszenvedett sérelemért, ha annak például van természetes személy sértettje is (testi sértés, rablás, lopás, emberölés stb.), se a sértett, se a családja, se a közössége nem gyakorolhat büntetőhatalmat jogszerűen a tettel szemben, mivel nem létezik a jogszerű bosszú, az ún. önbíráskodás büntetendő cselekmény. Így a jogsértés elszenvedője „rá van szorulva” arra, hogy a védelmet megkapja. Ekként tehát kötelesség a büntetőhatalmat gyakorolni – jogsértő és a büntető törvénykönyvbe ütköző cselekmény esetén ettől főszabály szerint eltekinteni nem lehet. A büntetőhatalmat, illetve annak részjogosítványait az állam szervei gyakorolják, így a büntetőügyekben eljáró hatóságok (nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság, büntetésvégrehajtási szervezet). Demokratikus jogállamban a **büntetőhatalom**: az állam – alkotmányosan korlátozott – közhatalmi jogosítványa a bűncselekmény elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonására.

A bűnözési formák, a bűnelkövetők mozgása a modern viszonyaink között nem kötött országhatárokhöz, számos esetben már eleve az elkövetett bűncselekmény (kábitószerszempész) több országot kell, hogy érintsen. Olykor éppen szökés miatt bizonyosan külföldön kell keresni az elkövetőt. Az, hogy az államok milyen formában tudnak egymástól segítséget kérni ilyen esetekben, a **bűnügyi együttműködés** joga és gyakorlata határozza meg (lásd 4. alfejezet).

Vannak olyan jelenségek vagy épp történések, amelyek rendkívüli (negatív) jelentőségüknél fogva nem korlátozódnak egy államra, mondhatni egy nagyobb földrajzi régió (Európa) vagy az egész civilizált világ értékeit sértik, azok megelőzése, az azokkal szembeni fellépés szintén olyan kérdés, ami az államok együttműködését és együttes cselekvését követelik. Ezeket a kérdéseket a **nemzetközi büntetőjog** tekinti szabályozási kérdéseinek (lásd 3. alfejezet).

Ebben a fejezetben a fentiekén túlmenően még azzal is foglalkozunk, hogy az európai jogi keretrendszerben miként foglal pozíciót a transznacionális bűnözés elleni közös harc az uniós fejlődésnek köszönhetően (lásd 5. alfejezet).

13.2. A BÜNTETŐJOG JELLEMZŐI ÉS NEMZETI MIVOLTA

A büntetőjogi felelősség alapvető jellemzője a **törvényesség elve** (lásd. 1. sz. szövegdoboz). Ennek az a filozófiai-morális alapja, hogy a büntetőjogi felelősség tipikusan bűnösség-alapú, azaz az elkövető tudatosan választ a „jó és a rossz” között, azaz döntést hoz a kriminális cselekményéről. S ha ez így van, tehát ismeri a bűncselekményeket és azok büntetését, akkor elvárható, hogy a „jót” választja, viszont ha nem, felelősséggel tartozik a tettéért.

A modern jogállami demokráciákban a népet képviselő törvényhozó (parlament) dönti el, hogy mi minősül bűncselekménynek, és ugyanígy ez az entitás hoz döntést az alkalmazható büntetésekről is. Ez egyben az ún. büntetőigényt is megtestesíti: ha valamely magatartást büntetendővé nyilvánítanak, akkor azzal kapcsolatosan az állam büntetőigénye kerül kifejeződésre.

A törvényesség elve

Törvényesség elve: a büntetőjog legfontosabb és általánosan elismert alapelve, számos állam alkotmányának része. Azt jelenti, hogy büntetőjogi felelősségrevonás csak olyan cselekmény miatt történhet, amit törvény az elkövetés idején már bűncselekményként rögzített és azt is, hogy csak olyan büntetést lehet valakivel szemben kiszabni, amelyről a törvény a bűncselekmény elkövetésének idején rendelkezett. Másik elnevezése az elvnek az anyagi jogi legalitás elve. A két tartalmi elemet latin kifejezésekkel szoktuk megjelölni: *nullum crimen sine lege* és *nulla poena sine lege*.

Emiatt az, hogy egy országban **mi minősül bűncselekménynek**, elvileg nagyon eltérő képet is mutathatna a különböző országokban, mégis kijelenthető, hogy az emberek békés együttélésének legfontosabb és legalapvetőbb szabályainak megsértése mindenhol hasonlóképpen bűncselekmény: ilyenek az élet elvétele (emberölés), a testi sértés, a becsület sértése, a magántulajdon megsértése, a szexuális önrendelkezés sérelme, de például a fizetőeszköz hamisítása is ilyen.

Mindemellett létezhetnek olyan érdekek, a társadalmi múltban, kulturális hagyományokban gyökerező értékfelfogások, amelyek megsértése esetén ugyancsak a bűncselekménnyé nyilvánítás eszközét választja az adott társadalom e sérelmek megelőzése vagy szankcionálása érdekében. Ilyen mind a mai napig tipikusan a prostitúcióval, a kábítószerhasználattal, az abortusszal, az öngyilkossággal kapcsolatos büntetendőség kérdése – még Európában is igen nagy különbségeket tapasztalhatunk e területen. Témánk szempontjából ezek részletei most nem bírnak jelentőséggel, de világosan látszik, hogy a büntetőjogi tilaloknak van olyan (kis) része, ami ekként ún. kultúrafüggőséget mutat. További kategóriaként kell kezelni azokat a büntetendőségi szabályokat, amelyek indokai a fenti két eredőtől eltérően inkább politikai jellegűek, ilyeneknek tekinthetők hazánkban a hajléktalanokat vagy éppen a menekülteket segítőket büntető rendelkezések.

Fontos röviden azt is megemlíteni, hogy a büntetendőség hatóköre időben is változik, ahogy a **társadalmi értékrend**, a benne élők felfogása és védelemre számot tartó érdekei változnak, úgy kell a büntetőjognak is változnia: ma már nem büntetendő sem a házasságtörés, sem az azonos neműek közötti szexualitás, s korábban értelemszerűen nem volt büntetendő az informatikai rendszerekbe való beavatkozás, az elektronikus pénz „hamisítása”; az adóbevallás hamisítása vagy az emberi szövetek klónozása, ma már ezek bűncselekménynek minősülnek a jogalkotó döntése alapján. Ha ezt a gondolatmenetet tovább folytatjuk, szükséges lesz majd feltenni a kérdést, hogy például az automatizálás, a robotizáció vagy a mesterséges intelligenciák alkalmazásával megjelenő érdeksértő cselekményekhez (pl. önvezető autó embert gázol halálra, gyártóüzembeli robotkar embernek okoz meghibásodás miatt maradandó fogyatékoságot) büntetőjogi felelősséget kapcsolunk-e.

Hasonlóképpen a törvényhozó dönti el, hogy milyen **szankciókat** (büntetéseket) alkalmazzon a bíró a bűnelkövetőkkel szemben, s míg a szabadságvesztés és a pénzbüntetés általánosan elterjedt büntetésnek tekinthető, addig például a munkabüntetés vagy egyéb jogfosztó jellegű büntetések „kínálata” elég színes.

A büntetőjogi szabályozás és a büntető igazságszolgáltatási rendszer működtetése szükségképpen és hagyományosan az ország területéhez, az azon főhatalmat gyakorló társadalmi szerveződéshez (állam) kapcsolódik, az országhatárok körbezárják az igazságszolgáltatást is: abban a pillanatban, amikor

valamely **külföldi elem** jelentkezik a büntető igazságszolgáltatásban, például bizonyítékot kell külföldről (azaz egy másik államtól, annak területéről) beszerezni, vagy a megszőkött elkövetőt kellene valahogyan visszahozni külföldről, az adott ország igazságszolgáltatása lényegben rá van szorulva arra, hogy a másik állam segítsen neki, ha érvényesíteni akarja büntetőigényét. A másik állam „segítségnyújtása” bonyolult jogi eljárások és politikai-diplomáciai tárgyalások útján érhető el (nemzetközi bűnügyi együttműködés, lásd alább 4. alfejezet).

13.3. NEMZETKÖZI BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS AZ ELKÖVETŐK FELELŐSSÉGRE VONÁSA

A második világháborút követően került először sor arra a világtörténelemben, hogy kísérletet tegyenek a **háborús bűnösök** – nem csupán politikai jellegű – felelősségre vonására. Sokféleképpen lehet értelmezni a nürnbergi és tokiói büntető törvényszékek munkáját és az ott folyó igazságszolgáltatás valódi eredményeit, azonban ahhoz nem fér kétség, hogy ezzel az egyéni felelősség paradigmája megszilárdult és a béke elleni, az emberiség elleni és a háborús bűncselekmények fogalmi tisztázása megtörtént. Még javában folytak ugyanis a háborús cselekmények, amikor – először külön-külön, majd – 1943-ban a későbbi győztes hatalmak (Egyesült Államok, Szovjetunió és Egyesült Királyság) kiadták a moszkvai nyilatkozatot, amelyben lényegében kilátásba helyezték a jogi felelősségrevonást és a korábbi háborús gyakorlatokkal szemben, sem tömeges kivégzésekre, sem politikai alapú megtorlásokra, hanem nemzetközi bíróság általi igazságszolgáltatásra került sor.

Részlet a moszkvai nyilatkozatból

„Az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok és a Szovjetunió sok helyről bizonyítékokat kaptak a hitleri fegyveres erők által elkövetett kegyetlenkedésekről, mészárlásokról és hidegvérrel végrehajtott tömeges kivégzésekről sok olyan országban, amelyeket ezek az erők lerohantak és amelyekből most folyamatosan kiűzik őket. A hitleri uralom erőszakoskodásai nem új dolgok, és a karmaik közé került összes népek vagy területek kénytelenek voltak elszenvedni a terror útján való kormányzás legszörnyűbb formáit. Új helyzet állott elő annyiban, hogy most sok ilyen területet a felszabadító hatalmak előre nyomuló csapatai felmentenek, a visszaözlő hitlerista hunok pedig kétségbeesésükben megkétszerezik könyörtelen kegyetlenkedéseiket. Ezt most különösen szemléltetően tanúsítják a hitleristáknak a Szovjetunió most felszabaduló területén, valamint Franciaország és Olaszország területén elkövetett szörnyű gáztettei. Ennélfogva a fent nevezett három szövetséges hatalom, a harminckét Egyesült Nemzetek érdekében szólva, ezennel ünnepélyesen kinyilvánítja és komoly figyelmeztetésnek szánja az alábbi nyilatkozatot: Amikor majd fegyverszünetet engedélyeznek valamely Németországban megalakuló kormánynak, azokat a német tiszteket és katonákat, valamint náci párttagokat, akik a fent említett kegyetlenkedésekért, mészárlásokért és kivégzésekért felelősek vagy azokban beleegyezően részt vettek, visszaküldik azokba az országokba, amelyekben förtelmes bűntetteiket elkövették, avégből, hogy a felszabadított országok és az ott megalakuló szabad kormányok törvényei szerint ítélkezhesenek felettük és büntethessék meg őket. Ezekben az országokban lehetőleg minden részletre kiterjedő listákat fognak összeállítani, különös tekintettel a Szovjetunió előzönlött részeire, Lengyelországra és Csehszlovákiára, Jugoszláviára és Görögországra, ideértve Kréta szigetét és más szigeteket, továbbá Norvégiára, Dániára, Hollandiára, Belgiumra, Luxemburgra, Franciaországra és Olaszországra.

Így azok a németek, akik részt vesznek olasz tisztek tömeges agyonlövésében vagy francia, holland, belga vagy norvég túsok vagy krétai parasztok kivégzésében, vagy

akik részt vettek a lengyel nép soraiban vagy a Szovjetunió azon területein elkövetett öldöklésekben, amelyekről most söprik ki az ellenséget, tudni fogják, hogy vissza fogják őket vinni bűncselekményeik színhelyére, és az általuk gyalázatosan bántalmazott népek fognak ítélkezni felettük. Azok pedig, akik eddig még nem mocskolták be kezüket ártatlanok vérével, óvakodjanak attól, hogy csatlakozzanak a bűnösök soraihoz, mert a három szövetséges hatalom teljes biztonsággal a világ legtávolabbi bűvőhelyéig üldözni fogja őket és kiszolgáltatja őket vádlóiknak, hogy elvegyék igazságos büntetésüket. Fenti nyilatkozat semmiképpen sem érinti azoknak a főbűnösöknek az esetét, akiknek bűncselekményei nincsenek földrajzilag helyhez kötve és akiket a szövetséges országok kormányai együttes döntésének megfelelően fognak megbüntetni.” (Részlet a moszkvai nyilatkozatból 1943. október; Háromhatalmi nyilatkozat a kegyetlenkedésekről)

Éppen ez a megelőző figyelmeztetés képezte jelentős akadályát annak, hogy a nürnbergi perekben a vádlottak arra hivatkozzanak, hogy nem voltak olyan szabályok, amelyek bűncselekményé nyilvánították volna cselekményeiket azok elkövetése előtt.

A nemzetközi bűncselekmény

Nemzetközi bűncselekmény minden olyan, a nemzetközi közösség érdekeit sértő vagy veszélyeztető bűncselekmény, amelynek büntetendősége közvetlenül vagy közvetve – vagyis a belső jog közvetítésével – a nemzetközi jogon alapul. Két csoportja van: nemzetközi jogi bűncselekménynek minősül a bűncselekmény, amely a nemzetek közösségének legalapvetőbb értékeit, illetve érdekeit, az emberi társadalmak békéjét veszélyezteti vagy megsérti. A cselekmény bűncselekményként történő minősítése nem függ a nemzeti jogtól, hanem a büntetendősége közvetlenül a nemzetközi jogon alapul, az elkövető (egyéni) büntetőjogi felelőssége közvetlenül a nemzetközi jog szabályaiból ered (pl. emberiség elleni bűncselekmény, háborús bűncselekmény, agresszió, kalózkodás stb.). A másik csoportba az ún. transznacionális bűncselekmények tartoznak (pl. kábítószerek-kereskedeleme), ilyenkor az adott magatartás kriminalizálására hatályos nemzetközi szerződés, szokásjog vagy a nemzetközi jog más forrása kötelezi az államokat.

A nemzetközi jogon alapuló büntetőjogi felelősség kérdése tehát egyértelműen a legutóbbi évtizedek legfontosabb fejleménye, ezzel az egyébként saját területükön korlátlan főhatalmat gyakorló rezsimek is bizonyos fajta korlátozással néznek szembe: a legsúlyosabb emberiség elleni és háborús bűncselekmények (pl. népirtás, rabszolgaság stb.) elkövetéséért felelősséggel tartoznak az elkövetők akkor is, ha valamely hatalmi csoportok „hagyományos” fegyveres konfliktusban, akár állami célok érdekében, polgárháborúban, katonai invázió alatt, esetleg forradalom alatt követik el. Ezzel a kérdéskörrel az ún. fegyveres összeütközések joga és a nemzetközi humanitárius jog foglalkozik, amelyekről jelen fejezetben nem lesz szó.

Ennek a fejlődésnek a legfontosabb állomása volt 1998-ban az (állandó) **Nemzetközi Büntetőbíróság** (*International Criminal Court – ICC*) státútumának, azaz alapító okiratának nemzetközi szerződésbe foglalása, amit Rómában írtak alá 1998. július 17-én az ENSZ tagállamai. A bíróság a munkájának előkészítését 2002-ben kezdte meg, és az első per *Thomas Lubanga*, a kongói milícia vezetője elleni eljárás volt (2012-ben hoztak ítéletet). Az egyezmény által létrehozott büntetőbíróságon kívül működnek más nemzetközi büntető törvényszékek is, azonban ezek egy-egy földrajzilag és időben is lehatárolható konkrét konfliktus során elkövetett jogsértésekre vonatkoznak és ad hoc vagy ideiglenes törvényszékként működnek (pl. a volt Jugoszlávia területén elkövetett cselekmények, a ruandai népirtás során elkövetett cselekmények). A Nemzetközi Büntetőbíróság akkor jár el, ha egyébként a nemzeti bíróságok nem képesek vagy nem akarnak eljárni a kiemelt bűncselekmények elkövetése miatt (ez az ún. komplementaritás elve). A bíróság munkája számos nehézséggel terhelt, mert még vannak nagyha-

talmak is, amelyek nem részesei az egyezménynek (pl. USA, Kína, India), de mégis a világ több mint 120 országa – köztük Magyarország is – ratifikálta, és tevékenysége sok konfliktust követően elengedhetetlen a bűnösök felelősségrevonásához és az áldozatok (sértettek) sérelmének enyhítéséhez, és általában véve a globális erőszak visszaszorításához. A statútum aláírása óta eltelt 20 évben 250-nél több konfliktusban, 86 millió civil halt meg és több mint 170 millió személy vált áldozattá, érintett sértetté.¹ Van magyar bíró is a hágai székhelyű nemzetközi bíróságban: Kovács Péter, korábbi alkotmánybíró.

Gyermekkatonaság – A Lubanga-ügy

A Kongói Demokratikus Köztársaság 2002 áprilisában ratifikálta a Római Statútumot (ezzel hozzájárult annak 2002. júliusi hatályba lépéséhez), így az ügy a Nemzetközi Büntetőbíróság elé kerülhetett és megindulhatott a nyomozás. Ennek során több személyt, így *Thomas Lubanga Dyilo*t is megvádolták, aki annak a fegyveres csoportnak volt a vezetője, amelyik Kongóban a hatalmat gyakorolta. A vád 15 év alatti **gyermek besorozása** és alkalmazása volt. A Nemzetközi Büntetőbíróság a 2002. szeptember 1. és a 2003. augusztus 13. közötti időszakban vizsgálta *Lubanga* bűnösségét. A vádak szerint az említett intervallumban a szervezet számos 15 év alatti fiatal mind önkéntes, mind kényszerű csatlakozásért és alkalmazásáért volt felelős, amely a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága alá tartozó háborús bűncselekménynek minősül. Példaként említhető *Lubanga* egyik besorozási módszere, mely szerint az irányítása alatt álló területen élő családok a fegyveres csoport számára kötelesek voltak egy tehenet, pénzt vagy egy gyereket átadni. Így ha egy család nem rendelkezett ilyen állattal vagy elegendő vagyonnal, a gyermeküket voltak kénytelenek „beszolgáltatni”. A tárgyalást 2009 januárjában nyitották meg. Összesen 67 tanút hallgattak meg és 1373 tárgyi bizonyítékot mutattak be. A bíróság 2012. március 14-én *Lubangát* egyhangúan bűnösnek találta, 2012. július 10-én társelkövetőként 14 év börtönbüntetésre ítélte 15 év alatti gyerekek erőszakos és önkéntes besorozása és alkalmazása büntetével. Az ítélet nem jelenti azt, hogy *Lubanga* másban nem bűnös, számos egyéb bűncselekményt is elkövetett, mint például kilenc ENSZ-békefenntartó meggyilkolása Ituriban 2005 februárjában vagy szexuális erőszak büntette. Ezeket a Nemzetközi Büntetőbíróság azért nem tette vádpontokká, mert a bíróság joghatósága ún. **komplementer jelleggel** bír, tehát abban az esetben jár el, ha a vádlott államának nemzeti hatóságai nem tudnak, vagy nem akarnak eljárni. Mivel a nemzeti (kongói) szabályok nem tartalmaztak rendelkezéseket a gyermekkatonaság tekintetében, egyéb bűncselekmények – például a békefenntartók meggyilkolása – miatt pedig *Lubanga* már nemzeti szinten őrizetben volt, így csak gyerekek besorozása és alkalmazása vádjával állították a nemzetközi fórum elé. Bizonyítékokat találtak arról, hogy *Lubangáék* szervezetének kötelékében a gyerekek kemény kiképzést kaptak, ellenszegülés esetén súlyos büntetéssel sújtották őket. Főként lányokat alkalmaztak házimunkák elvégzésére és szexuális célokra. Azonban a szexuális erőszak nem alkotta a vád részét. A gyermekek besorozása, történjen az bármilyen módon, illetve katonaként való alkalmazása a nemzetközi büntetőjog állandó, folyamatos megsértése, amely abban az esetben ér véget, ha gyerek a 15. életévét betölti vagy kikerül a fegyveres erő vagy csoport kötelékéből. 2007 közepéig nagyjából 34 ezer gyereket emeltek ki a különböző fegyveres erők kötelékéből Kongóban.²

13.4. BÜNYGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÁLLAMOK KÖZÖTT

A nemzetközileg mobilis elkövetők, illetve nemzetközi jellegű bűncselekmények elleni fellépés legrégebbi formája az egyes országok bűnüldöző (igazságügyi) hatóságai közötti **együttműködés**. Eredeti célja az volt, hogy az elkövető ne tudjon elmenekülni a büntetőjogi felelősségre vonás elől, s így az együttműködést az érintett személy érdekeivel szemben gyakorolták. A 20. század közepe óta megnőtt az elkövető (elítelt) reszocializációjának (a saját társadalmi környezetébe való visszailleszkedés a bört-

¹ Coalition for the International Criminal Court, www.iccnw.org

² Az ügy ismertetése: MOLNÁR-TÓTH 2016, 66-76. o.

tönélet után) fontossága is, emiatt mára már a nemzetközi bűnügyi együttműködés legtöbb formájánál figyelembe veszik az érintett személy érdekeit. Így a nemzetközi együttműködésben három érdek érvényesül: a segítséget kérő államé, a segítséget nyújtó államé és az érintett személyé.

A nemzetközi jog általános elveiből és a szuverenitás általánosan elismert tanaiból következően ugyanakkor az államok – amikor a büntetőjogi felelősségrevonás jogát, az ún. *ius puniendit* gyakorolják – elvileg korlátlan joghatósággal is bírnak, így elképzelhető, hogy akár egyazon cselekményre több államnak is kiterjedhet a **joghatósága** (ún. pozitív joghatósági konfliktus). Mindenesetre a büntetőjogi szabályok pontosan meghatározzák a joghatóságot is. Álljanak itt bemutatásképpen az első magyar büntető törvénykönyv, az ún. Csemegi-kódexnek a vonatkozó rendelkezései, valamint a hatályos büntetőjog hasonló szabályozást tartalmazó rendelkezései. Érdekesség viszont *Doctor Deodatus* rímfaragása, aki 1884-ben, az akkor hatályos Btk.-t rímbe szedte, művéből azon sorokat tesszük itt közzé, amelyek a joghatósági kérdéseket feszegetik

1878. évi V. tc. (a Csemegi kódex, első magyar Btk.)	<i>Doctor Deodatus</i> törvény-rímusai (1884.)	2012. évi C. tv. (hatályos Btk.) és más törvény
5. § A jelen törvény hatálya a magyar állam egész területére kiterjed, Horvát- és Szlavonorságok kivételével. Az ezen területen, akár magyar honosok, akár külföldiek által elkövetett bűntettek és vétségek, a jelen törvény határozatai szerint büntetendők. (...)	5.§ Szól a jelen törvény az egész országra Nem Horváthországra, sem Szlavóniára; De e területen csak ezt szabjuk rája, Hogyha itt bűnözött, bárhol van hazája. (...)	3. § (1) A magyar büntető törvényt kell alkalmazni a) a belföldön elkövetett bűncselekményre, b) a Magyarország területén kívül tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen vagy magyar felségjelű légi járművön elkövetett bűncselekményre,
8. § A (...) jelen törvény szerint büntetendő azon magyar honos: a ki az ebben meghatározott valamely bűntettet vagy vétséget külföldön követ el.	8.§ Ha a magyar honos e törvényt megsérti; Habár külföldön van, (a törvény úgy érti) Csak a jelen törvényt alkalmazzuk rája; (Majd ha közénk hozza balga fortunája.)	3. § (1) A magyar büntető törvényt kell alkalmazni (...) c) a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény.
9. § A jelen törvény határozatai szerint büntetendő azon külföldi is: a ki valamely (...) bűntettet vagy vétséget külföldön követi el, – a mennyiben kiadatásának a szerződések vagy eddigi gyakorlat szerint helye nincs, és az igazságügyminister a bűnvádi eljárás megindítását elrendeli.	9.§ Külföldit is büntetjük, hogyha bűnözött; S kiadatási szerződés nincs a nép között; De az eljárásra csak – úgy nyílik a tér; Ha elrendeli azt az – igazságügyér.	3. § (2) A magyar büntető törvényt kell alkalmazni a) a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre is, ha az aa) a magyar törvény szerint bűncselekmény, és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő (...) (3) A (2) bekezdésben meghatározott esetekben a büntető-eljárás megindítását a legfőbb ügyész rendeli el.

1878. évi V. tc. (a Csemegi kódex, első magyar Btk.)	<i>Doctor Deodatus</i> törvény-rigmusai (1884.)	2012. évi C. tv. (hatályos Btk.) és más törvény
11. § Külföldön elkövetett bűntett vagy vétség miatt, a 8. és 9. § eseteiben nem indíthat meg a bűnvádi eljárás: ha a cselekmény, az elkövetés helyén fennálló vagy a magyar törvény szerint nem büntethető; vagy azok egyike szerint megszünt büntethető lenni; vagy ha a büntetést az illetékes külföldi hatóság elengedte.	11.§ Külföldön elkövetett bűntett, vétség miatt Bűnvádi eljárást senki sem indíthat: Ha a tett helyén fennálló, vagy e törvény szerint, Nem büntetik, megbüntették, Elengedték a csint.	(nincs ilyen)
14. § Ha a magyar állam területén kívül elkövetett bűntett vagy vétség miatt a külföldi törvény szerint oly büntetés lenne alkalmazandó, melyet a jelen törvény el nem fogadott: az a jelen törvénynek azon büntetési nemére lesz változtatandó, mely annak leginkább megfelel.	14.§ Ha oly büntetést kén' kiszabni; Melyet nem ismerünk, Törvényünkben keresünk, míg Megfelelőt lelünk.	A nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény 48.§ (2) bek. második mondata szerint: Ha a külföldi bíróság ítéletében kiszabott büntetés vagy intézkedés nem teljes mértékben egyeztethető össze a magyar törvénnyel, a bíróság ügydöntő végzésében a magyar törvény szerint állapítja meg az alkalmazandó büntetést vagy intézkedést úgy, hogy az a lehető legnagyobb mértékben megfeleljen annak a büntetésnek vagy intézkedésnek, amelyet a külföldi bíróság kiszabott (...).
17. § Magyar honos, más állam hatóságának soha sem adható ki. A monarchia másik államának honosa, csak saját államhatóságának adható ki.	17.§ Magyar honost más államnak soha ki nem adjuk, Az osztrákot pedig csupán hazavinni hagyjuk.	A nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény 13. § (1) Ha e törvény kivételt nem tesz, magyar állampolgár kiadatásának csak akkor van helye, ha a) a kiadni kért személy egyidejűleg más állam állampolgára is, és b) Magyarország területén nem rendelkezik laccímmel.

A bűnügyi együttműködés klasszikus formáinak a hagyományos nemzetközi szerződésekkel vagy ún. viszonyossággal körülbástyázott államközi együttműködés ad keretet, amelynek konkrét menetét a **megkeresési-elv** határozza meg, azaz az, hogy a megkereső állam jogsegély-kérelemmel fordul a megkeresett államhoz, amely első jogának a bűnügyi együttműködésre vonatkozó szabályai szerint dönt a kérelemről. A megkereső és a megkeresett állam a nemzetközi jog szerint egymással mellérendelt viszonyban vannak, szuverenitásuk egyformán érvényesül.

Amennyiben a bűnelkövetőnek sikerül a cselekménye elkövetése után másik országba menekülnie vagy esetleg már az ellene folyó eljárás során (amennyiben „szabadlábon” van) távozik valamikor, rendkívül fontos kérdés, hogy az ilyen személyt az adott állam a büntető eljárás sikeres lefolytatása és a megbüntetés érdekében valamiképp visszaszerezze. Mivel nem nyúlhat egyik állam sem fizikai értelemben a keresett személy után, azaz jogilag nem megengedett más állam területére például rendőroket küldeni, hogy elfogják az illetőt, rá van kényszerítve és szorulva is az állam a másik állammal való együttműködésre. Ennek egyik klasszikus intézménye a **kiadatás**. Érdemes megjegyezni, hogy a kiadatás – bár jogilag rendezett eljárást jelent – sok esetben politikai-diplomáciai eszközként is szolgál, egy-egy fontosabb személy vagy ügy kapcsán az államok a bűnüldözési érdekeiket minden további nélkül félreteszik, ha ezzel egyébként a világpolitikai vagy bilaterális politikai szintéren valamely előnnyel számolhatnak. Hasonló eszköznek lehet tekinteni azt a szituációt is, amikor valamely **elítéltet szállítanak vissza** hazájába, hogy ott folytassák a büntetése végrehajtását: szakmai szempontokból (ti. a reszocializációs szempontokból) sokkal hatékonyabb, ha a saját országában tölti valaki a büntetését, de kétségtelen, hogy ilyen döntések háttérében politikai-diplomáciai megfontolások akár elsődlegesek is lehetnek. Az alábbiakban egy példán keresztül láthatjuk a nemzetközi bűnügyi együttműködés dinamikáját, valamint kiterünk a bűnügyi együttműködés egyik típusának, a rendőrségi együttműködésnek az egyik globális zászlóshajójára, az Interpolra.

Elítélt átszállítása – a Ramil Safarov-ügy

2004-ben brutális emberölést követtek el egy örmény katonával szemben Budapesten, aki részt vett egy, a budapesti Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen tartott angol nyelvtanfolyamon. Az örmény tiszttel (*Gurgen Margarjan*) szomszédos szobában volt elszállásolva egy azerbajdzsáni katona, *Ramil Safarov*, aki az egyik éjszaka baltával lefejezte *Margarjant*. E cselekményéért 2006-ban a magyar bíróság előre kitervelt módon, különös kegyetlenséggel és aljas indokból elkövetett emberölés büntetéseért életfogytig tartó szabadságvesztésre (amit legkorábban 30 év múlva lehet felülvizsgálni – az akkor hatályos büntető jogszabályoknak megfelelően) és Magyarországról 10 évre való kiutasításra ítélte. A büntetését magyar börtönben töltő **elítélt átszállítását** kérte Azerbajdzsán a magyar kormánytól egy 1983-as egyezményre (Európa Tanács) hivatkozva. Az átszállítás 2012. augusztus 31-én meg is történt. *Safarovot* hazájában hősként ünnepelték, aminek háttérében az állandósult azeri-örmény konfliktus van, és hazatértét követően nemhogy nem folytatták a szabadságvesztése végrehajtását, hanem az államelnöktől kegyelmet kapott és elő is léptették.

Örményország azonnal megszakította diplomáciai kapcsolatait Magyarországgal, amelyek a mai napig nem álltak vissza az eset előtti szintre. A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, valamint a Külügyminisztérium közös közleménye szerint „Magyarország a vonatkozó szabályokat tiszteletben tartva, transzparens módon járt el. Magyarország minden állam vonatkozásában tiszteletben tartja a nemzetközi jogot és nemzetközi partnereitől is ugyanezt várja el. Magyarország messzemenően tiszteletben tartja a keresztény Örményországot, továbbá az örmény nép kultúráját és hagyományait. Magyarország az örmény fél diplomáciai kapcsolatokat érintő lépését sajnálatosnak tartja.” (2012. szeptember 1.)

Interpol

Az **Interpol** egy nemzetközi szervezet (*International Criminal Police Organisation*), amit azzal a céllal hoztak létre 1923-ban, hogy a nemzeti rendőrségek munkáját segítse a transznacionális (országokon átnyúló) bűnözés elleni harcban. Jelenleg 192 ország a tagja, Lyon a székhelye, és Magyarország az alapítók között volt (igaz, 1952-ben politikai okokból kilépett a szervezetből, újbóli csatlakozása 1981-ben történt meg). Az Interpol legfontosabb tevékenysége egy globális körözési rendszer működtetése, amelynek segítségével bármely ország rendőri hatósága személy- és tárgykörözést is kérhet az összes részes államra kiterjedően. Az „interpol-körözés” igen hatékony eszköz szökésben levő bűnelkövetők, lopott műtárgyak vagy éppen hamisított okmányok egész világon történő keresésére. Az Interpol munkatársai ezen kívül hatékony segítséget tudnak nyújtani a nemzeti hatóságoknak adatokkal

és a jogsegélyt, a bűnügyi együttműködést támogató munkával, de fontos, hogy önállóan – szemben a közkeletű, ámde téves felfogással – nem végezhetnek nyomozást egyik állam területén sem.

A nemzetközi rendőrségi együttműködés

Nemzetközi rendőrségi együttműködés: a nemzetközi bűnmegelőzés és bűnüldözés, azaz az államok rendőri hatóságainak együttműködése a bűncselekmények megelőzése, a bűnfelderítés és a nyomozás körében jut jelentőséghez, amikor a bűncselekmény miatti későbbi felelősségrevonáshoz, a bizonyításhoz (bizonyítékok felkutatása, összegyűjtése, rögzítése, esetleg elemzése) több ország területén van szükség eljárás cselekmények végrehajtására. A nemzetközi bűnügyi jogsegély ezzel szemben az ún. igazságügyi hatóságok nemzetközi együttműködésének jogi keretrendszere.

13.5. AZ EURÓPAI UNIÓ REGIONÁLIS VÍVMÁNYAI

Az európai integrációban a **bűncselekmények elleni közös fellépés** igénye lényegében és jogilag releváns módon az 1990-es években jelentkezett, egészen pontosan az Európai Unió létrehozatalával (1993) ún. közös érdekű ügyként meg is fogalmazták a tagállamok. Az elmúlt huszonöt évben jelentős jogfejlődés következett be ezen a téren is, amelyre általánosan jellemzők az alábbiak: a tagállamok számára kulcskérdés, hogy a fejlődés érdekében a szuverenitás részét képező büntetőhatalomból megnyit és hogyan adnak át az általuk létrehozott szervezetnek, különös tekintettel arra, hogy uniós szinten a transznacionális bűnözéssel szemben sok esetben hatékonyabban és sikeresebben lehet fellépni. A szuverenitás védelmét kölcsönös garanciák és elvek fékező rendszere szolgálja, amely nem csupán keretek közé szorítja, de ki is zárja a hatékony együttműködést sürgős esetben vagy olyankor is, ha az ügy kettőnél több államot érint. Európában, illetve az Európai Unióban azonban a bűnügyi együttműködés szabályrendszerét érintően **alapvető szemléletváltás** kezdi a jogfejlődést jellemezni. Jóllehet a bűnügyi együttműködésre a közösségi integráció eredendően nem terjedt ki, a Maastrichti Szerződéssel létrehozott Európai Unió megnyitotta ennek színterét is, s elmondható, hogy az uniós tagállamok mára igen sűrűre fonták a bűnügyi együttműködéssel kapcsolatos uniós jogi előírások szövedékét.

A vonatkozó szabályozás általános jellemzőjeként megemlíthető, hogy a tagállamok által kötött egyezmények és szerződések egyfelől a korábbi – főként Európa Tanács égisze alatt létrejött – megállapodásokat tükrözik vissza, illetve erősítik meg; másrészt azonban olyan **újyszerű**, eddig csak óhajtott eszközökkel operálnak, amelyek valóban tükrözik az államok elszántságát a bűnügyi együttműködés hatékonyabbá tételére s amelyek bevezetését éppen a lassan mindent átható európai integráció igazolja.

Mindezek miatt a fejlődés lényegében kis lépésekkel halad. Ennek **két módja** van: a jogi változásokat a politikai konszenzus megelőzi és ennek létrejöttét követően valamilyen jogalkotási aktus megszületik, és annak végrehajtása megerősíti a változást. A másik fejlődési út az, amikor a már fennálló jogi helyzetből fakadóan – elsősorban az Európai Bíróság és a tagállami bíróságok tevékenységének köszönhetően – válik szükségsszerű következménnyé valamely változás, a bíróságok mérőföldkő-döntései jelzik ennek a fejlődésnek az útját, de ezek az újítások és változások is a jog kis szeletére vonatkoznak csak (egy-egy konkrét ügytípusra, egy-egy konkrét jogintézményre). Példaként lehet említeni a Tanács és a Bizottság korábbi küzdelmét abban a vonatkozásban, hogy a környezetet sértő bűncselekményekkel kapcsolatos uniós jogi szabályt ún. irányelvben vagy kerethatározatban kell-e kibocsátani. A részletes ismertetés nélkül is könnyen megérthető a probléma: tekintve, hogy uniós hatáskörbe tartozik a környezetvédelem uniós politikája, a kérdés az volt, hogy beletartozik-e ebbe a hatáskörbe a védelem egyik eszközül szolgáló büntetőjog és annak uniós szintű kereteinek meghatározása. Itt nem politikai konszenzusra volt szükség, hanem az uniós alapszerződési rendelkezés értelmezésére, amit az uniós

bírósága meg is tett és megállapította, hogy az uniós politikák megvalósítása érdekében a büntetőjogi szabályozórendszer is alkalmazandó, az ilyen típusú szabályozás nem viselkedik eltérő módon.³

Az említett kétféle módon fejlődő **jogi keretrendszer kiépülése** körében tartalmilag az alábbi csoportpontokat láthatjuk:

- a tagállamok közötti büntügyi együttműködés megkönnyítése és jogiasítása (jogsegély-típusú együttműködés és rendőrségi együttműködés is),
- egységes európai igazságügyi térség elérésén történő munkálkodás (pl. joghatósági konfliktusokkal kapcsolatosan fejlődés, kétszeres elítélés tilalma stb.),
- bűncselekményi tényállások és szankciók közelítése,
- büntető eljárási jogközelítés elsősorban alapjogi kontextusban azonos standardok bevezetésével,
- büntetőjogi szabályok uniókonform értelmezési kötelezettségének megerősödése.

Az alábbiakban e fejlődés eredményeiből láthatunk kis ízelítőt, néhány jelentős vívmány kerül röviden megtárgyalásra, a fejlődés dinamikájának és fontosabb irányainak bemutatása céljából.

13.5.1. AZ EURÓPAI ELFOGATÓPARANCS

Az Európai Unió tagállamai között a hagyományos értelemben vett kiadatás fogalmilag kizárt, a tagállamok a nehézkes, politikai korlátoktól nem mentes eljárási rendszert az egymás közötti viszonyaikban felszámolták és bevezették az **európai elfogatóparancs** intézményét (2002). Az elfogatóparancs egy olyan igazságügyi határozat, amely a tagállami hatóságokat kötelezi, bármely tagállamban működjenek is, és a keresett személy őrizetbevételére és átadására vonatkozik. Ekként lényegében a kiadatás helyébe az ún. **átadási eljárás** lépett, ami elvesztette politikai jellegét, tisztán jogi eljárásként funkcionál, és kifejezetten sikeres uniós „projekt”. A korábbi átlagosan 18-24 hónapos kiadatási eljárások helyett ma az uniós államok között a keresett személyek átadása legfeljebb 90 nap alatt megvalósul.

13.5.2. EGY BŰNCSELEKMÉNY EGY ELÍTÉLÉS?

Különösen fontos vívmánya az uniós együttműködésnek az az egyedülálló jogi fejlődés, ami a büntető ítéletekhez kötődik. Ha valaki egy bűncselekményt elkövetett, és azért felelősségre vonták (pl. ki is töltötte már a kiszabott szabadságvesztést), ez a felelősségrevonás lényegében csak az adott államhoz kötődik. Ez azt jelenti, hogy a büntetőítélet az adott állam büntető igényének a végső megtestesülése (még pontosabban a jogerős büntetőítélettel a büntetőigény el is enyészik), de semmit sem jelent más államok viszonylatában. Így, ha olyan eset merül fel, amelyre nézve több államnak is van büntető igénye, az egyik államban hozott ítélet, a másik állam büntetőigényét nem elégíti ki. Példaként lehetne említeni azt az esetet, ha egy magyar állampolgár emberölés vagy rablás sértettjévé válik Spanyolországban és az elkövető német állampolgár. Egy ilyen esetben mindhárom ország büntető igénye (és joghatósága) kiterjedt a cselekményre, s nagy valószínűséggel először a spanyol büntetőeljárást folytatták le az elkövetővel szemben (amennyiben ott elfogták), de a hagyományos szabályok és szokások nem zárták ki azt, hogy az első büntetőeljárást követően a további országok is éppúgy eljárjanak az elkövetővel szemben. Az Európai Unióban érvényesülő szabad mozgás joga, ami az uniós polgárokat és bizonyos feltételek mellett más személyeket is megillet, azonban paradigmaváltást hozott ezen a területen, ugyanis az uniós államok között a kölcsönös bizalmon alapuló **kölcsönös elismerés** érvényesül: ha az egyik államban már megbüntették a tettest és ki is töltötte a büntetését, nem kell már azzal számolnia, hogy másik uniós állam a fennálló büntetőigényét vele szemben érvényesíti.

³ C-176/03. sz. ügy *Bizottság v Tanács*, 2005. szept. 13. EU HT 2005 I-07879.

Transznacionális ne bis in idem elve: a kétszeri (kétszeres) elítélés vagy megbüntetés tilalmát jelenti az elv. Jelenleg az Európai Unió államai számára ez a tilalom tiszteletben tartása jogszabályi kötelezettség, még hozzá az Európai Unió Alapjogi Chartája az 50. cikke kimondja, hogy „senki sem vonható büntetőeljárás alá és nem büntethető olyan bűncselekményért, amely miatt az Unióban a törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.”

13.5.3. EURÓPAI ÜGYÉSZSÉGI HIVATAL

Új intézményként jön létre és kezdi meg majd 2020-ban munkáját az **Európai Ügyészség**, amelynek legfontosabb feladata az lesz, hogy az unió pénzügyi érdekei ellen elkövetett (pl. korrupció, csalás, pénzmosás stb.), akár több tagállamot érintő bűncselekmények nyomozásait saját hatáskörében egész Európára (az EU országainak területére) kiterjedő illetékességgel lefolytassa, valamint koordinálja és segítséget nyújtson hasonló nyomozásokhoz a tagállami hatóságok számára. Különleges jogi keretrendszerbe (ún. megerősített együttműködés) ágyazottan jön létre az Európai Ügyészség, ami azt jelenti, hogy csak azok a tagállamok vesznek részt benne, amelyek ezt külön deklarálják. Magyarország egyelőre nem részese a megerősített együttműködésnek.

13.5.4. EURÓPAI RENDŐRSÉGI HIVATAL

Az Európai Unió bűnüldöző ügynöksége (**Europol**), feladata, hogy segítse a tagállami bűnüldözést, a rendőrségek és egyéb hasonló feladatokat ellátó hatóságainak munkáját. E feladatkörében a transznacionális bűnüldözési műveleteket koordinálja és helyszíni támogatást nyújt, információcserét segít elő a tagállami hatóságok között és bűnügyi elemzési munkát végez a tagállami hatóságok számára. Személy- vagy tárgykörözéssel az Europol nem foglalkozik. Az Europol tisztségviselői tipikusan valamely tagállamból delegált rendőrtisztek, azonban nem jogosultak közvetlenül nyomozni a tagállamok területén. Hágában van a központja.

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Mi a büntetőjogi felelősségrevonás és mi a kapcsolata a büntetőhatalommal?
2. Mi a jogrend általános definíciója?
3. Mi a büntetőjogi felelősség alapvető jellemzője?
4. Definiálja a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elvet!
5. Mit jelent az, hogy a büntetőjogi felelősség bűnösség-alapú?
6. Mi alapján minősít a jogalkotó valamely cselekményt bűncselekménnyé?
7. Mit jelent az, hogy a büntetőjognak van kultúrafüggő része?
8. Mit jelent az, hogy a büntetendőség időben is változik?
9. Mely államok fogadták el a háromhatalmi nyilatkozatot? Mi volt a lényege és mi volt a jelentősége?
10. Mikor (és hogyan) jött létre a Nemzetközi Büntetőbíróság, mikortól működik?
11. Milyen ügyekben jár el a Nemzetközi Büntetőbíróság?
12. Mit jelent a komplementaritás elve?
13. Ismertesse a *Lubanga*-ügy lényegét!
14. Mi a nemzetközi bűnügyi együttműködés célja?
15. Keressen korabeli (2012-2013) sajtóhíradásokat, amelyek a lehetséges politikai indokokra mutatnak rá a *Safarov*-üggyel kapcsolatosan!
16. Állapítsa meg az 1983-as egyezmény alapján (1994. évi XX. törvény a Strasbourgban, 1983. március 23-án kelt, az elítélt személyek átszállításáról szóló egyezmény kihirdetéséről), hogy fennálltak-e a jogi feltételek az azeri állampolgár átszállításához?
17. Mi a legfontosabb elvi különbség az államok hagyományos bűnügyi együttműködése és az uniós országok bűnügyi együttműködése között?
18. Mi az európai elfogatóparancs?
19. Mi a kiadatás és az átadási eljárás közötti különbség?
20. Mi lesz a feladata az Európai Ügyészségi Hivatalnak?
21. Mi a különbség az Europol és az Interpol között?

AJÁNLOTT IRODALOM

- BÁRD Petra: A bűnügyi együttműködés csapdái: a Tobin-ügy. Kriminológiai tanulmányok 51. 2014. 93-108.o. http://www.okri.hu/images/stories/KT/kt51_2014_sec.pdf
- Doctor Deodatus: A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről 1978. évi V. tcz. versekbe szedte. 1884, Hoffman és Molnár. <http://mek.oszk.hu/03600/03695/03695.pdf>
- MOLNÁR Dóra – TÓTH Tünde: Elveszíteni a gyermekkort III. – kongói esettanulmány. Nemzet és Biztonság 2016/4. szám 66-76.o.
- M. NYITRAI Péter: Nemzetközi és európai büntetőjog. Osiris Kiadó, 2006
- VALKI László: A második világháború hatása a nemzetközi jog fejlődésére. 2013. http://www.grotius.hu/doc/pub/TMMKMU/2013-08-07_valki_laszlo_a-masodik-vilaghaboru-hatasa-a-nj-fejlodesere.pdf